

2024-07-11

Socialdepartementet

Dnr S2024/00726

s.remissvar@regeringskansliet.ses.hc.delning@regeringskansliet.se

Drogpolitiska Avdelningen
Ponthus Jessmor

IOGT-NTO Remissyttrande över SOU 2024:23 ”En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas” (S2024/00726)

1 Sammanfattning av remissvar

IOGT-NTO välkomnar utredningen ”En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas”. Utredningen har gjort en omfattande översyn av flertalet delar av alkohollagen, vilket IOGT-NTO ser övergripande positivt på. För att alkohollagen fortsatt ska spela en viktig roll för skyddet av människors hälsa genom minskade alkoholskador är det nödvändigt att regelbundna uppdateringar utförs av alkohollagen för att förebygga gråzoner och kryphål. Samtidigt önskar IOGT-NTO att utredningen, på vissa områden, hade föreslagit ytterligare förbättringar.

Sammanfattande punkter

- IOGT-NTO tillstyrker förslaget att alkohollagens syfte tydligare framställs i lagtexten.
- IOGT-NTO tillstyrker utredningens förslag att införa ett främjandeförbud för detaljhandel av alkohol.
- IOGT-NTO tillstyrker utredningens förslag att informationstexter vid marknadsföring ska förekomma på samtliga kommersiella annonser.
- IOGT-NTO hade önskat se ytterligare tillägg av informationstexter för att öka kunskapen om alkoholens skador.
- IOGT-NTO är kritiska till de generella lättnader som utredningen föreslår gällande matservering som förutsättning för alkoholservering, och utökandet av de tider för när matserveringens utbud kan minskas.
- IOGT-NTO tillstyrker utredningens förslag kring både cateringverksamhetens anmälningsplikter.

1.1 Om IOGT-NTO

IOGT-NTO är Sveriges största nykterhetsorganisation. Vi är en ideell, partipolitiskt- och religiöst obunden organisation och folkrörelse. Vi har 20 000 medlemmar, fördelade på 400 lokalföreningar över hela landet. Vi står för en medmänsklig alkoholpolitik där människor hälsa går före industrins vinstintresse. Genom våra verksamheter och vårt påverkansarbete vill vi minska skadorna av alkohol och droger, samt inspirera fler till en alkohol- och drogfri livsstil.

2 Tillägg i alkohollagen om lagens syfte

IOGT-NTO tillstyrker en förändring av lagtexten i syfte att förtydliga och framhäva lagens syfte. Det är positivt att det förtydligas att alkohollagen ska syfta till att skydda folkhälsan i första hand och att det ska ske genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar framför allt för att klargöra för kommunal tolkning av alkohollagen

För att helt säkerställa att den nya syftesformuleringen ger riktning i den kommunala tolkningen föreslår IOGT-NTO att ett förtydligande adderas till skrivningen som poängterar att folkhälsan alltid måste prioriteras över näringspolitiska intressen.

Förslag: Denna lag syftar till att främja folkhälsan genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. Främjandet av folkhälsan är alltid högsta prioritet i tolkningen av denna lag.

Lagtexten bör på ett tydligt sätt markera att syftet om att främja folkhälsan ska prioriteras före andra intressen, såsom näringspolitiska intressen. IOGT-NTO anser att den remitterade skrivningen riskerar att inte förebygga det problem som uppkommit med kommuner som främjat näringspolitiska intressen över folkhälsopolitiska intressen då det inte framgår att det främsta värdet i alkoholpolitiken är dess folkhälsomål. Därför är det centralt att detta framgår på ett tydligt sätt i lagen.

3 Införande av ett förbud mot Förmedlings- och försäljningstjänster av alkoholdrycker

IOGT-NTO tillstyrker utredningens förslag att förbjuda att, i kommersiellt syfte, främja detaljhandel av alkohol.

Systembolaget har genom det statliga alkoholmonopolet ensamrätt på försäljning av alkoholdrycker. Denna ensamrätt utmanas dock idag av kommersiella aktörer online på grund av den lucka som finns i nuvarande lagstiftning. Därför är utredningens förslag att förbjuda sådant främjande av detaljhandel viktigt för att säkerställa Systembolagets ensamrätt, både rättsligt och i praktiken. IOGT-NTO är även positiva till att förbudet inkluderar de aktörer som agerar mellanhänder konsument och Systembolaget baserat på Systembolagets hemställan till regeringen (S2023/03366).

Det är vidare positivt att utredningens förslag både kommer omfatta såväl detaljhandel som privatinförsel då Systembolagets monopol idag i stor del utmanas av aktörer som är registrerade i utlandet men med en näringsverksamhet som är riktad mot svenska konsumenter.

IOGT-NTO välkomnar denna förändring men vill även belysa vikten att resurser prioriteras till de myndigheter som kommer ansvara för tillsyn av ett sådant främjandeförbud för att dessa regler ska kunna efterlevas till fullo. Detta då dagens digitala miljö visat sig vara svår att utöva effektiv tillsyn över.

Vad gäller vinklubbar och andra aktörer som fortsatt kommer ha möjlighet att rekommendera produkter till sina medlemmar, är det av vikt att det görs förtydligande vad gäller måttfullhet i de fallen.

4 Ändringar gällande informationstexter om alkoholens skadeverkningar vid marknadsföring

IOGT-NTO tillstryker utredningens förslag att göra informationstexterna om alkoholens skadeverkningar teknikneutrala, samt att ta bort allmänt hållna formuleringar.

Marknadsföring av alkohol innebär risker och bidrar till att öka alkoholkonsumtionen och alkoholens skador. Det är därför WHO ser begräsningar av marknadsföring som en av de mest effektiva åtgärderna för att minska alkoholens skador.

4.1 Breddning av användandet av informationstexter om alkoholens skadeverkningar

Marknadsföring för produkter är svår att styra till specifika mottagare, utan istället nås ofta alla i samhället av marknadsföringens budskap. Det är därför det är viktigt att regleringar av marknadsföringen hålls så allmänt som möjligt för att både ge effekt och för att undvika kryphål och gråzoner.

Vidare blir samhället allt mer digitalt, och en stor andel av dagens alkoholmarknadsföring sker idag online. Av den anledningen välkomnar IOGT-NTO förslaget att informationstexter ska gälla på alla kommersiella annonser oavsett medium. Det är en viktig förändring för att regleringen fortsatt ska vara relevant framöver. Allt mer forskning visar även på hur informationstexter om alkoholens skador hjälper att informera medborgare om alkoholens risker.

4.2 Översyn av informationstexter om alkoholens skador

Utredningen föreslår att 3 av de 11 nuvarande alternativ till informationstexter tas bort. IOGT-NTO tillstryker utredningens förslag då dessa texter både är överrepresenterade, samt till vissa grader, missvisande om omfattningen av alkoholens skador.

IOGT-NTO hade dock velat se av några av de övriga informationstexterna:

- I de nuvarande punkten 3, 4 och 5 bör ordet "kan" strykas då det gör budskapet i informationstexten otydligare. Här hade en mer direkt formulering vara användbar som "Alkohol orsakar nerv- och hjärnskador". På cigarettpaket återfinns varningstexten "rökning orsakar cancer". Mot bakgrund av kunskapsläget är det svårt att se varför kopplingen mellan alkohol och cancer inte skulle beskrivas lika tydligt som kopplingen mellan rökning och cancer när det kommer till marknadsföring av produkter.
- Punkt 5 bör delas i två separata informationstexter - "Alkohol orsakar hjärnblödning" och "Alkohol orsakar cancer". Detta skulle göra budskapet av både dessa orsaksfaktorer tydligare.
- Tillägg av informationstexten "Alkoholskador uppstår redan vid lågdoskonsumtion av alkohol". Det är tydligt att en stor andel av befolkningen¹ har en felaktig bild att alkoholens skador enbart sker vid högkonsumtion av alkohol, trots att WHO menar att

¹ <https://www.omsystembolaget.se/folkhalsa/samhalle/alkoholrapporter/kunskap-alkohol-och-cancer/intervju-med-lena-sharp/>

hälften av alla alkoholskador idag sker vid låg eller medelkonsumtion av alkohol.² För att stärka kunskapen om hur alkohol påverkar hälsan hade därför detta tillägg varit viktigt.

- IOGT-NTO hade velat se tydligare åtgärder för att säkerställa att ekonomiska operatörer systematiskt behöver rotera mellan olika varningstexter, dels för att motverka att industriaktörer väljer de formuleringar som uppfattas som minst avskräckande, samt för att säkerställa att medborgare informeras om samtliga informationstexter.

IOGT-NTO vill avslutningsvis betona att det, i ljuset av sociala mediers omfattning och svårigheter i kontroller av målgrupper, borde vara helt förbjudet att marknadsföra alkohol och alkoholdrycksliknande preparat. WHO har tidigare rekommenderat att förbjuda eller införa omfattande restriktioner av alkoholreklam för att minska alkoholkonsumtionen. Exempelvis har både Norge och Litauen idag totalförbud mot alkoholreklam.

Att förbjuda alkoholmarknadsföring skulle minska alkoholkonsumtionen och alkoholskadorna. Vidare skulle det särskilt skydda barn och unga att nås av alkoholbudskap, något som också konstaterades i SOU 2017:113 som utredde frågan om att införa ett förbud av alkoholmarknadsföring i sociala medier. Samma utredning påpekar även tydligt att dagens regler alkoholmarknadsföring digitalt är svår att tillämpa och har stora gråzoner i hur lagen ska tolkas, något som IOGT-NTO instämmer med.

5 Ändringar gällande regler kring alkoholserving

Begränsningar av både alkoholserving och alkoholförsäljning är viktiga metoder för att begränsa alkoholens skadeverkningar och därmed uppfylla alkohollagens syfte. Att begränsa tillgängligheten på alkohol är ett av de mest effektiva sätten enligt WHO att minska alkoholens skadeverkningar och måste därför ses som ett centralt verktyg i alkohollagen.

IOGT-NTO anser att utredningen har gjort en bra insats i att förtydliga alkohollagens skrivningar kring alkoholserving i kombination med mat, definitioner kring produkter, vad som gäller i cateringverksamhet och andra former av alkoholserving. IOGT-NTO ställer sig positiva till att lagen förtydligas och att de missförstånd som tidigare har funnits reds ut. Däremot ställer sig IOGT-NTO kritiska till att förslagen i en del fall har ett tydligt näringspolitiskt intresse och att det därmed inte uppfyller det av utredningen själv föreslagna syftet med alkohollagen.

5.1 Alkohol och matserving

Utredningen föreslår två delar inom ramen för vad som kan ses som kopplingen mellan mat och alkoholserving. IOGT-NTO ställer sig positiva till att utredningen inte har föreslagit ett slopat krav på matserving i samband med alkoholserving. Det är positivt att det, även fortsatt, ska vara ett krav på eget kök i anslutning till serveringslokalen för att kunna få ett serveringstillstånd. Utredningen gör en bra poäng i att berusningseffekten blir mindre om alkoholen intas samtidigt som mat. IOGT-NTO ser på samma gång vikten av att förtydliga vilken typ av förtäring som kan anses rimlig och vilken storlek utbudet bör ha. IOGT-NTO anser att

² <https://www.who.int/azerbaijan/news/item/04-01-2023-no-level-of-alcohol-consumption-is-safe-for-our-health>

den gällande skrivningen i 8 kap 15 § är tillräcklig i den bemärkelsen att det ska vara ett varierat utbud av maträtter.

Den av utredningen föreslagna tidsfristen för när matutbudet får begränsas är inget som IOGT-NTO anser vara lämpligt att förändra. Utredningen beskriver på ett föredömligt sätt, som redan kommenterat, att mat och alkoholservering i kombination har en god effekt för nivån av berusning. En ökad nivå av alkoholkonsumtion och berusning kommer leda till att fler far illa av alkoholens skadeverkningar - något som får direkta konsekvenser för samhället och folkhälsan. Därför anser IOGT-NTO att det inte finns några folkhälsoinriktade eller konsumentmässiga argument som gör att det skulle vara positivt att minska tiden för mat kravet.

5.2 Begränsning av serveringstid för folköl

En kontrollerad alkoholförsäljning är viktig för att bibehålla en låg konsumtion av alkohol. Att den produkt som säljs innehåller en lägre volymprocent betyder inte att produkten inte är skadlig.³

Att reglera även produkter med lägre alkoholhalt är viktigt för att minska alkoholens skador och för att kunna ställa krav på försäljare av dessa dryckeskategorier. Mot bakgrund av det avstyrker IOGT-NTO utredningens förslag att folköl ej ska omfattas av kommunens serveringstid. Därav bör den nuvarande skrivningen i 8 kap 19 § 1 stycket kvarstå, alternativt att ett tillägg om serveringstiden för folköl inkluderas i alkohollagen.

5.3 Alkoholservering i cateringverksamhet

IOGT-NTO tillstyrker utredningens förslag som innebär att cateringverksamheten måste anmäla varje enskilt serveringstillfälle till kommunen och att det ska godkännas. IOGT-NTO är särskilt positiva till att utredningen försöker förebygga otydligheter i alkohollagen, där vissa kommuner, genom regelvidrig tolkning av alkohollagen, godkänt hemleverans av alkohol från serveringsställen. Det är även positivt att utredningen lägger vikt vid att det måste finnas serveringspersonal på plats under hela serveringstiden och att överbliven alkohol ska medtas när personalen lämnar. Detta är ett effektivt sätt att fortsätta bevaka konsumtionen och att säkerställa att serveringen följer alkohollagens riktlinjer.

IOGT-NTO ser dock fortsatt oroligt på faktumet att politiska instanser i kommunen är ansvariga för att godkänna, tillhandahålla och dra tillbaka serveringstillstånd. IOGT-NTO kommenterar detta närmare i avsnitt om ”8. Länsstyrelsernas ansvar för tillstånd och tillsyn”.

5.4 Provmakning av alkohol

IOGT-NTO tillstyrker utredningens resonemang om att en enhetlig tillämpning av mängden alkohol som får konsumeras vid provsmakning behöver etableras. IOGT-NTO ser att det generellt bör vara en restriktiv hållning för vad som kan antas vara rimliga mängder vid en provsmakning, då konceptet inte ska innebära berusningsdrickande.

³ Som exempel innehåller två Folköl (3,5 volymprocent), motsvarande 50 cl, lika mycket alkohol som en starköl (7%) på 50 cl. Dessutom motsvarar en Folköl (3,5%) på 50 cl ett standardglas av alkohol.

6 Tillsyn över alkohol, tobak och nikotinprodukter

IOGT-NTO tillstyrker i stort det som utredningen föreslår vad gäller tillsynen på området. Det är bra att folkhälsomyndigheten får ett förtydligande vad gäller deras roll och uppdrag inom ramen för tillstånden och tillsynen. Vidare är det också positivt att det införs ett undantag vad gäller sekretesskyddet.

Däremot avstyrker IOGT-NTO den bedömning som utredningen gör att det inte ska införas några ytterligare möjligheter för länsstyrelsen att ingripa mot en kommun i tillsynsansvaret. I enlighet med de skrivelser som både Länsstyrelsen Kronobergs län och Kommunala alkohol- och tobakshandläggares förening (KAF-T) har tidigare framfört vill IOGT-NTO se utökade befogenheter för länsstyrelser att utöva tillsyn mot kommuner både på tobaks- och alkoholområdet. Befogenheterna kan innehålla både metoder för att sanktionera kommuner som fattat beslut i strid med lagen, alternativt att Länsstyrelsen har möjlighet att besluta över det kommunala beslutet. IOGT-NTO anser att regeringen bör utreda vilka lämpliga sanktionsmöjligheter som Länsstyrelsen kan ha jämt emot kommunerna. Fokuset från Länsstyrelsen bör vara att skapa en rättssäker process i fråga om tillståndsprocesser och tillsyn.

7 Begränsningar gällande försäljningen av lustgas

IOGT-NTO tillstyrker att det ska införas begränsningar kring försäljning och bruk av lustgas. En av de mest effektiva metoderna för att minska en produkts skadeverkningar på folkhälsan och på samhället är att reglera produkten och hur den säljs. Detta är något som IOGT-NTO ser som särskilt positivt med det förslag som utredningen lägger fram vad gäller lustgas.

I arbetet med remissvaret har förbundsordförande Lucas Nilsson fattat beslutet. Politisk sekreterare Ponthus Jessmor har varit föredragande. I den slutläggande handläggningen har även drogpolitisk chef Emil Juslin deltagit.

IOGT-NTO

Stockholm 2024-07-11

Lucas Nilsson
Förbundsordförande